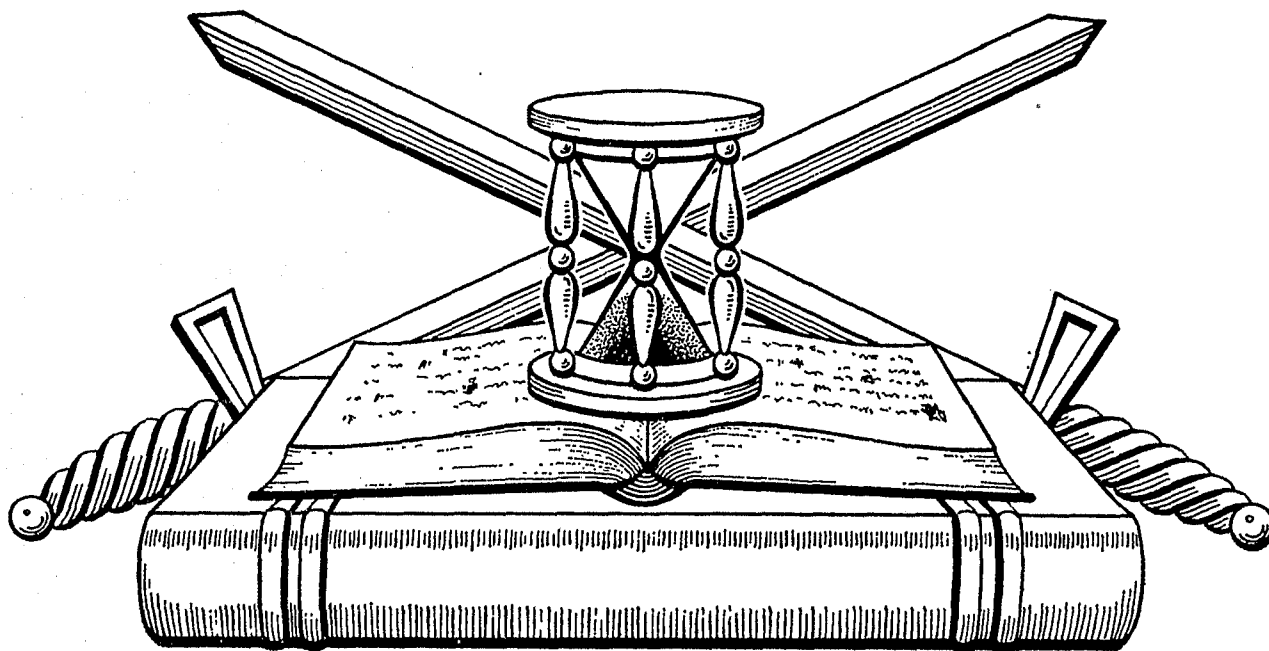

MARS ET HISTORIA

ORGAAN

VAN DE

NEDERLANDSE VERENIGING
TER BEOEFENING VAN DE
MILITAIRE HISTORIE

□ □ □ □ □ (Opgericht 20 Augustus 1966) □ □ □ □ □

AANMELDINGSFORMULIER ALGEMENE LEDENVERGADERING

op 20 september 1969 te houden te 's-Gravenhage

Gaarne inzenden vóór 10 september 1969 aan het secretariaat:
Majoor KMar F.J. van Lier, NAPO 890, Utrecht-veldpost

- A. Ondergetekende: .....
(naam en voorletters)
geeft zich op voor deelname aan de jaarvergadering 1969.
Hij (zij) brengt als introducé(e)s mee:.....
.....
- B. Hij (zij) geeft zich wel op voor deelname aan de expositie
niet
en zal daarbij in hoofdzaak .....
.....
(korte omschrijving van het te exposeren materiaal)
ten toon stellen.
- C. Hij (zij) geeft zich wel op voor deelname aan de gezamenlijke
niet
lunch (eventueel met introducé(e)s)
- D. Hij (zij) stelt zich wel niet kandidaat voor de bestuursverkiezing
of stelt voor de bestuursverkiezing de volgende kandidaten:
1. ....
2. ....
(punt D. behoert niet te worden ingevuld indien men het eens
is met de kandidaatstelling vanwege het bestuur).
- E. Hij (zij) zou gaarne bij punt 8 van de agenda van de jaarverga-
dering de volgende vra(a)g(en) beantwoord zien: .....
.....
.....
(eventueel op de achterzijde te vervolgen).
- F. Hij (zij) stort op de giro 14700 ABN Den Helder ten name van de
Ned.ver.t.b.v.d. mil. historie een bedrag van f. ....
(lunch : f 3.--, deelname expositie f 1.50, tegemoetkoming in
de algemene onkosten van deze bijeenkomst f ..... (door U
zelf te bepalen).

Te.....op.....1969
(plaats) (datum)

Handtekening van het lid:

.....

M A R S E T H I S T O R I A

tevens mededelingenbulletin no. 21 van de "Nederlandse vereniging ter beoefening van de militaire historie"
Opgericht 20 augustus 1966
Erkend bij K.B. no. 50 van 14 juni 1968.

De vereniging is er voor allen, die zich verdiepen in de studie van geschiedenis, ceremonieel, tradities, uniformen, emblemen, wapens en onderscheidingen van militaire- en semi-militaire organisaties, meer in het bijzonder die van Nederland en de (voormalige) overzeese Rijksdelen.

Secretariaat : Majoor KMar F.J. van Lier, NAPO 890, Utrecht-veldpost
Penningmeester : Ltz A I C.J. Kneppelhout, Bremstraat 26, Den Helder
Contributie : Per jaar minimaal f 15.--, te storten op giro 14700 van Alg. Bank Nederland N.V. te Den Helder, ten name van "Ned.ver.mil.historie", rekening nr. 58.72.29.101.

INHOUDSOPGAVE

- I. Mededelingen van huishoudelijke aard.
- II. Personalia
- III. Van de studie-afdelingen
  - Militaire emblemen
  - KNIL
  - KLu
  - Militaire folklore
- IV. Jaarverslag 1968-1969
- V. Financieel Jaarverslag 1968
- VI. Sluitstuk
- VII. Vraag en aanbod

Bijgevoegd: 3e opgave van aanvullingen en wijzigingen op de Ledenlijst 1969.

I. MEDEDELINGEN VAN HUISHOUDELIJKE AARD

A. Algemene ledenvergadering

Het bestuur roept de leden op voor de jaarlijkse algemene ledenvergadering op zaterdag 20 september 1969 in de Prinses Juliana-kazerne, Thérèse Schwartzestraat 15 te 's-Gravenhage. Het programma voor die dag luidt als volgt:

- 09.30-12.00 uur gelegenheid tot het inrichten van stands voor de expositie van collecties van de leden. De gehele grote toneelzaal is daarvoor beschikbaar. Per lid kan 1 tafel (2m lang, 1m breed) plus wandruimte worden besteld. Afhankelijk van de deelname bestaat de mogelijkheid 'n tweede tafel te laten reserveren. Inschrijfgeld f 1.50 per persoon.
- 12.00-13.00 uur gelegenheid tot lunchen, kosten f 3.-- per persoon.
- 13.15-14.45 uur jaarvergadering in de grote vergaderzaal
- 14.45-15.45 uur pauze, waarin gelegenheid bestaat tot het bezichtigen van de tentoonstelling. Tevens gelegenheid tot ruilen.
- 15.45-16.30 uur lezing door Intkol. L. Verhoeff over: "Zichtbare en onzichtbare sporen van soldaten in ons volksleven" (annex expositie).
- 16.30-18.00 uur gelegenheid tot bezichtiging van de tentoonstelling. Tevens gelegenheid tot ruilen.
- 18.00-20.00 uur afbreken van de expositie. De zaal dient te 20.00 uur te zijn ontruimd.

De agenda van de jaarvergadering ziet er als volgt uit:

1. Opening door de voorzitter.
2. Notulen vorige jaarvergadering (14 september 1968)
3. Jaarverslag van de secretaris (zie elders in dit blad)
4. Financieel verslag van de penningmeester. (idem)
5. Verslag kascommissie 1968
6. Benoeming kascommissie 1969
7. Bestuursverkiezing
  - a) aftredend volgens rooster: E.H.H. Weekenstroo en
Drs. Y.P. van der Werff.
Beide bestuursleden stellen zich herkiesbaar.
  - b) Vervulling van vacatures door het verlaten van het algemeen bestuur van: Kolonel b.d. W. Stein (persoonlijke redenen) en J.A. van Zelm van Eldik (te drukke werkzaamheden.)
Voor deze vacatures stelt het bestuur kandidaat: P.C. BOER (afdelingscorrespondent KLu) en Kol. b.d. W.F.K. ENGELBRECHT (voorzitter Stichting Menno van Coehoorn).
Door de leden kunnen tot 10 september 1969 schriftelijk kandidaatstellingen worden gedaan aan het secretariaat.
8. Stand van zaken m.b.t. ons orgaan "Mars et Historia"
9. Rondvraag. Om 'n langdurige en onrendabele rondvraag te voorkomen verzoekt het bestuur de leden hun vragen vooraf (b.v. op het aanmeldingsformulier) schriftelijk in te dienen. Hierbij ware ook de datum 10 september als einddatum te beschouwen.
10. Sluiting door de voorzitter.

Achter in dit blad vindt U een aanmeldingsformulier voor deelname aan de diverse activiteiten rond de jaarvergadering 1969. Gaarne inzenden vóór 10 september a.s. Introductie van niet-leden is toegestaan m.u.v. de jaarvergadering zelf. Het bestuur stelt zich voor de eigenlijke jaarvergadering zo snel mogelijk af te werken, opdat de aandacht meer gericht zal worden op tentoonstelling, lezing en het ruilen. De leden van het algemeen bestuur worden verzocht 's morgens uiterlijk 11.00 uur aanwezig te willen zijn voor een korte vergadering ter voorbereiding op de jaarvergadering 's middags.

B. Uit de bestuursvergaderingen.

De beide laatste bestuursvergaderingen waren in hoofdzaak gewijd aan de financiële situatie van onze vereniging en in verband daarmee de mogelijkheid tot het in offset-druk laten verschijnen van ons orgaan "Mars et Historia". Het ziet er naar uit dat binnen afzienbare tijd de grote stap naar een gedrukt orgaan zal kunnen worden gezet. De besprekingen met een drukker zijn al in een gevorderd stadium.

C. Ledenwerving.

Voor het werven van nieuwe leden gaat deze keer onze speciale dank uit naar: Kolonel Klu. F.J.A. Lutz, de heer B.W. Wagenaar en Prof.ir. J.W. Bonebakker.

D. Frankering post.

Post, bestemd voor de secretaris op diens NAPO-adres (Utrecht-weldpost), kan normaal, als voor binnenland geldend, worden gefrankeerd! U hoeft dus voor een gewone brief (tot 20 gram) maar f 0.25 te plakken en niet, zoals velen deden f 0.40 of meer.

II. PERSONALIA

A. Eervol ontslag

Ter zake van langdurige dienst is eervol ontslag uit de militaire dienst verleend aan de Kolonel der Artillerie W.F.G. Stein, en aan de Kolonel der Infanterie J.F.A. Kersjes, zulks onder dankbetuiging voor de goede diensten aan den lande bewezen.

B. Schietwedstrijd.

Ons lid, res. Majoor Witlox, deel uitmakend van een team Maastrichtse res.officieren, behaalde tijdens een schietwedstrijd tegen Duitse luchtmachtofficieren een eerste prijs individueel pistool.

C. Prins Maurits legmedaille.

Wegens zijn zeer verdienstelijke bijdragen tot de kennis van de Nederlandse Strijdmacht te lande (in de vorm van boekwerken over het Wapen der Koninklijke Marechaussee en over het Korps Rijden-de Artillerie) werd aan ons lid, Generaal-majoor der Koninklijke Marechaussee b.d. mr. W. van der Hoek op 28 mei 1969 de Prins Maurits legmedaille van de Koninklijke Nederlandse Vereniging "Ons Leger" toegekend. Ook wij willen generaal van der Hoek daarmee gaarne gelukwensen!

D. Bevordering.

Ons lid H.B. Craandijk is per 1 mei 1969 bevorderd tot Majoor der Artillerie. Onze hartelijke gelukwensen!

III VAN DE STUDIE-AFDELINGEN

A. STUDIE-AFDELING MILITAIRE EMBLEMEN (9)

In deze rubriek worden artikelen, bekendmakingen, vragen, alsmede antwoorden gepubliceerd ten behoeve van verzamelaars van en geïnteresseerden in militaire emblemen.

Correspondent: B.C. Cats, 3988 Warner Ave B-5, Hyattsville,
Maryland 20784 USA

Contactman: C. van Ekeris, Tesselschadelaan 147, 's-Gravenhage-14

---

1. 17 mei j.l. was in de United States bekend als "Armed Forces Day". Gedurende deze "dag der strijdkrachten" waren de leger-, luchtmacht- en marine-inrichtingen geopend voor alle publiek. Op zo'n dag kan de burger elke willekeurige army post, air base of navy yard ongehinderd binnenstappen, waar hem dan iets van "zijn" strijdkrachten wordt getoond.

We bezochten voor U fort George G.Meade in de buurt van Baltimore, Maryland. In de ochtenduren was er een kleurige, stijlvolle parade met defilé waaraan deelnamen eenheden van het aldaar gelegeerde HQ First US-Army met US-Army band, 6th Armored Cavalry Rgt., 75th Engineers btn, 519th MP-btn, 18e Medical Bde en 35th Artillery Bde. In de middag kon men het geexposeerde legermaterieel bekijken, dat de troepen voor de bezoekers demonstreerden, waarbij allerlei attracties voor de kinderen werden geboden. Tevens waren er demonstraties gevechtsexercities 1918, in uniformen van de A.E.F. uit die tijd.

Een zeer geslaagde dag, die US Armed Forces Day, waaraan geen moeite werd gespaard en waarover we geen vragen in het congres hoorden of het "nu wel moest" en "hoeveel het kostte".

Deze aflevering is samengesteld kort voor de zomervacanties een aanvang namen en in verband hiermede is de aflevering niet van de gebruikelijke lengte. Tijdelijk blijft ditmaal achterwege de rubriek "Heraldiek in de tropen". We hopen echter de volgende aflevering te kunnen voortzetten met de beschrijving van de emblemen 41e, 42e en 43e Zelfstandige Infanteriebrigade in Indie, bekend als de F-, G- en H-Brigade.

Wel is een nieuw Amerikaans embleem gesignaleerd, dat we met afbeelding voor U behandelen, alsmede het tweede en laatste deel Wapenonderscheidingstekens Koninklijke Landmacht (voor eerste deel zie Mars et Historia 4e jaargang nr. 2).

Voor de volgende aflevering hebben we voor U in portefeuille een overzicht van de na-oorlogse mouwonderscheidingstekens, toegekend wegens een functie.

2. NIEUWE EMBLEMEN (U.S. Army Recruiter badge)

Een sedert kort ingevoerd embleem in het Amerikaanse leger is dat voor U.S. Army Recruiter. Dit is een onderofficier, belast met werving, welke functie sinds enige jaren ook in ons leger bekend is, voornamelijk na de instelling van het instituut kortverbandvrijwilliger.

US Army recruiters doen hun werk op zgn. Recruiting-stations, waar jongelui worden voorgelicht en zich voor dienst in het leger kunnen opgeven. Tevens bezoeken zij de high-schools, colleges en universities voor hetzelfde doel. Het hierbedoelde embleem wordt uitgereikt aan Army recruiters, die op uitsonderlijke wijze hun taak vervullen. Commandierend officieren van recruiting districts zijn na zorgvuldige selectie gemachtigd het embleem uit te reiken.

Het embleem is van verzilverd metaal en wordt hiernaast op ware grootte afgebeeld. Het wordt gedragen op de rechterborstzak van de service-dress. Het embleem bestaat uit een adelaar (symbool voor het federale gezag) zittend op een gesloten cirkelvormige banderol (de gesloten cirkel voor voortdurende behoefte aan jonge mannen en vrouwen voor het leger). Diagonaal in het embleem een brandende toorts, traditioneel symbool voor ontwikkeling en opleiding.

3. WAPENONDSCHIEDINGSTEKENS KONINKLIJKE LANDMACHT (deel 2)

Na in de vorige aflevering 24 wapenonderscheidingstekens (geplaatst op de kraagspiegel = embleem tak van dienst, geplaatst op gestyleerde W = baretembleem) voor U behandeld te hebben, vervolgens we thans met de resterende 25 stuks:

nr. Wapen, dienstvak, korps:	Embleem	Schouder embleem	ETD	Ingesteld bij	Vervalten bij
25	Officier van gezondheid	Aescu-laap	A	niet LO 1947 nr.57	LO 1951 nr.35
26	Tandarts/apothekers	idem	A	niet idem	idem
27	Algemene Dienst	Ned.wapen	A	niet idem	idem
28	Legerpredikanten	gestyleerd kruis	A	A idem	
29	Leger aalmoezeniers	idem	A	A idem	
30	Indisch Instructie Bat.	palmboom m/gekruiste klewang	A	niet LO ? 1946	per 1-12-1949
31	Legerrabbijn	tafelender wet m/Davidster	A	A LO 1948 nr.113	
32	Vrouwen Hulpkorps	tudor-roos	A	niet LO 1948 nr.152	
33	Koninklijke Militaire Academie	monogram MA met kroon	A	A LO 1948 nr.229	
34	Korps Commando Troepen	handgraanaat op stormdolk	A	A LO 1950 nr.240	

35	Militair Juridische Dienst	gekr. hellebaarden, wetsrol en kroon	A	A	LO 1950 nr.303	
36	Limburgse Jagers	jachthoorn, zwaard en eiketak	A	A	LO 1951 nr.35	
37	Van Heutsz	Ned.wapen in achtpuntige ster	A	A	LO 1951 nr.35	
38	Militair Geneeskundige Dienst	schild, asklepiosstaf zwaard en kroon	A	A	LO 1951 nr.35	
39	Bewakingskorps K.L.	kemphaan	A	niet	LO 1952 nr. 5	? in 1955
40	Dienstvak Officieren voor Speciale Diensten	gekruiste zwaarden m/rijksappel	A	A	LO 1953 nr.301	La0 64008
41	Johan Willem Friso	monogram J,W en F	A	A	LO 1953 nr.337	
42	Oranje Gelderland	schild van nassau m/pauweveren	A	A	LO1953 nr.337	
43	Menno van Coehoorn	koehoorn m/ketting	A	A	LO 1953 nr.337	
44	Chassé	gekruiste boomtakken	A	A	LO 1953 nr.337	
45	Mobiele Colonne	monogram M en C	A	A	La0 55298	La0 67007
46	Technische Staf	Ned.leeuw in tandrad	A	A	Lao 55315	
47	Koninklijke Militaire School	gekruiste spontons m/kroon	niet	A	La0 62033	
48	Humanistisch raadsman	vijfpuntige ster met bloemmotief	niet	A	KB nr.86	
49	Korps Mobiele Colonne	asklepiosstaf, zwaard m/vlammen, bijl.	niet	A	LO 67007	

Bijzonderheden

25 en 26. In 1951 vervangen door nr. 38. Artsen, tandartsen, dierenartsen en apothekers sindsdien herkenbaar aan borstonderscheidings-tekens;

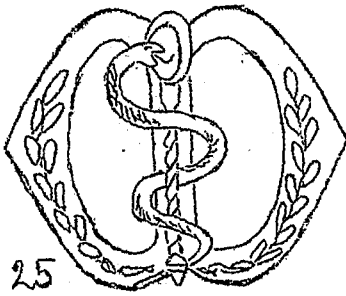
27 werd in 1951 vervangen door nr. 1 (Gen.Staf), doch met okergele wapenkleur;

30 ingesteld in 1946 door de Minister van Koloniën (nr. beschikking niet bekend), werd in 1949 gewijzigd in Instructie Bataljon voor Indonesië.

32 de naam veranderde op 1 november 1952 in Militaire Vrouwen Afdeling (MILVA);

33 emblemen tak van dienst zijn zilverkleurig.

BARETEMBLEMEN - VERVOLG (zie punt 3).

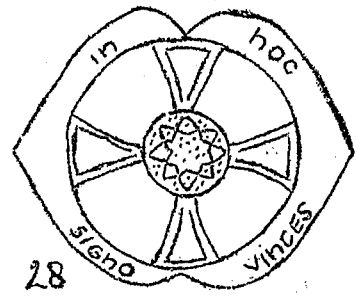

25

26 ZILVERKLEURIG

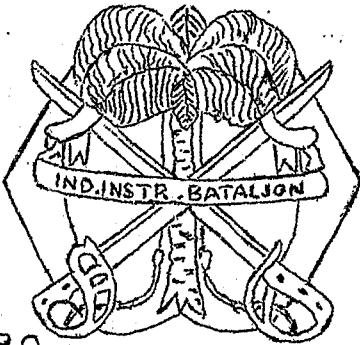

27

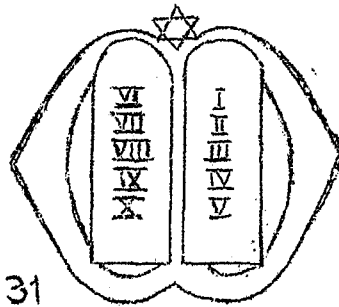

28

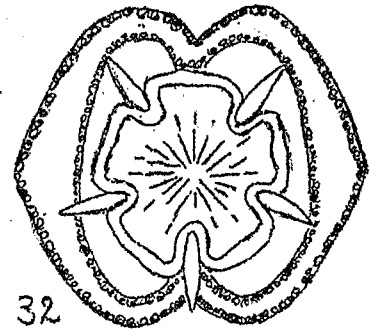
29 ZILVERKLEURIG

30

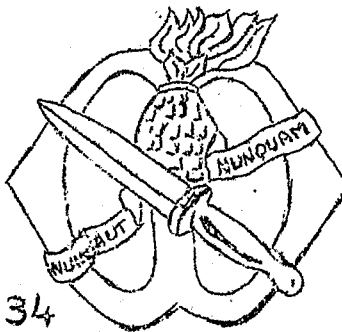
31

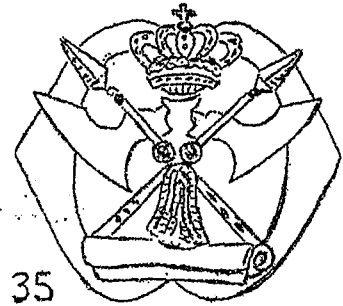
32

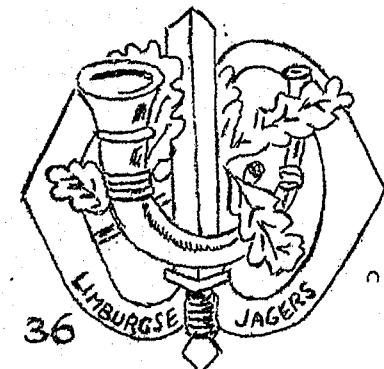
33

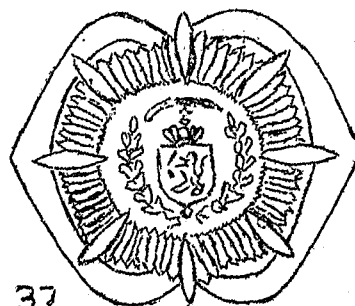
34

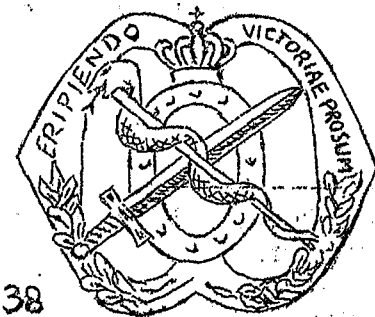
35

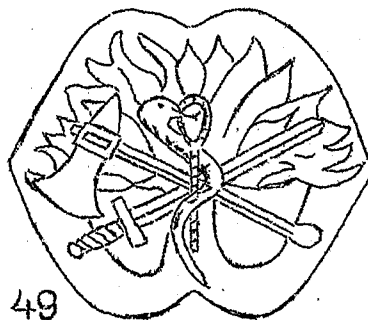
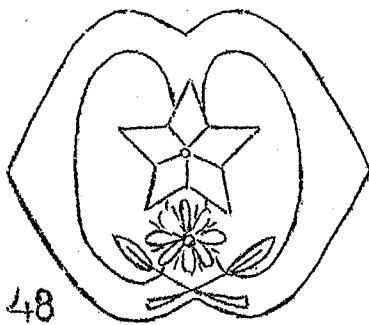
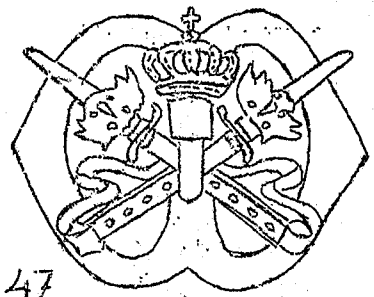
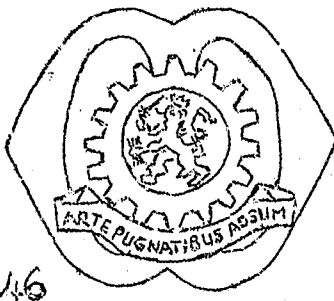
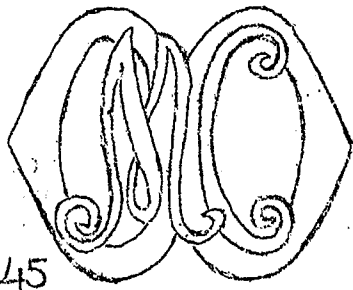
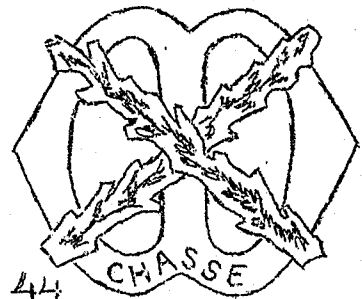
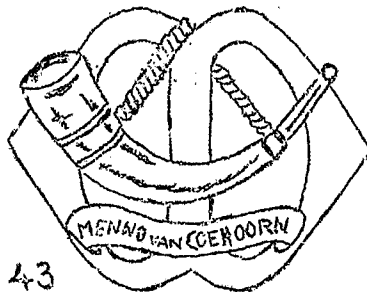
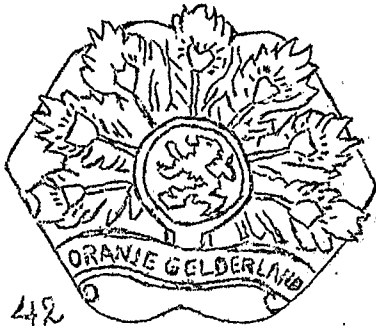
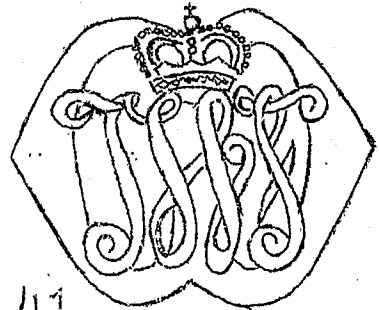
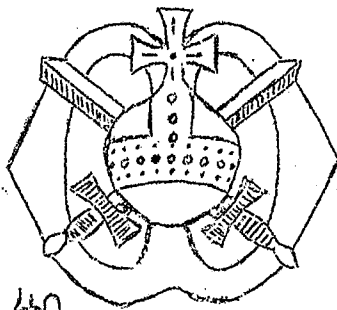
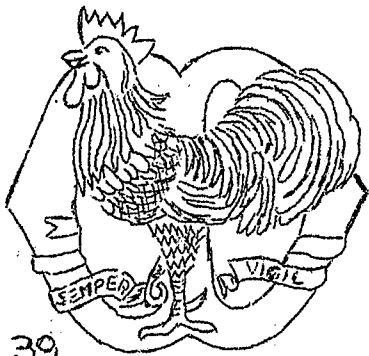
36

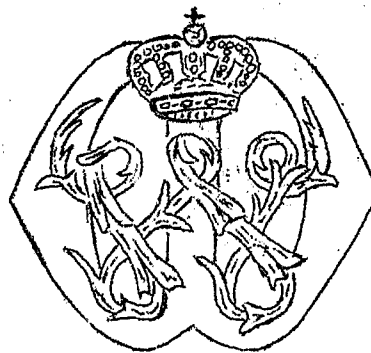
37

38

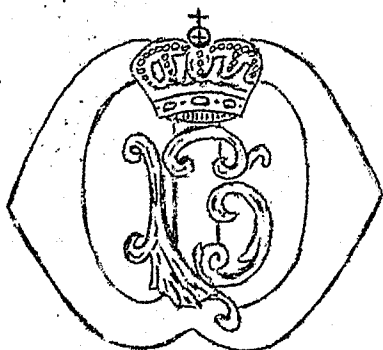

34. de spreuk NUNC AUT NUNQUAM staat voor "Nu of Nooit"
38. in de plaats gekomen voor de emblemen 24, 25 en 26
39. Korps in 1955 opgegaan in Van Heutsz
40. werd in 1963 Officieren van Vakdiensten, die sedert dien het embleem dragen van het wapen of dienstvak waartoe zij reeds vóór hun benoeming behoorden
45. embleem van kleinere afmeting en gedragen op de veldmuts, werd in 1967 vervangen door embleem nr. 49
46. de spreuk ARTE PUGNANTIBUS ADSUM staat voor "Ik sta met mijn kunde de strijdende bij"
47. hiervan bestaat geen schouderembleem
48. mag, evenals embleem nr. 31, wegens de geringe behoefte ook van goudkleurig borduursel worden vervaardigd.
49A. In 1946 werd een wapenonderscheidings teken ontworpen, bestaande uit een gestyleerde W, gedekt door een Koninklijke kroon (goudkleurig metaal) bestemd voor Officieren van het Militaire Huis van H.M. de Koningin. Het baretembleem was echter om verschillende redenen onjuist en werd nimmer ingevoerd.
50. Als embleem nr. 49A voor Adjudanten in Buitengewone Dienst van H.M. de Koningin. Zilverkleurig metaal, eveneens nimmer ingevoerd

49A,50

51. Baretembleem met gestyleerde B, gedekt door een Koninklijke Kroon, voor Adjudanten van Z.K.H. de Prins der Nederlanden. Uitgevoerd in goudkleurig metaal. Werd nimmer officieel ingevoerd. Bij LO 1948, nr. 23 werd bepaald, dat voor 49A,50 en 51 een op zwart laken geborduurde Nederlandse leeuw van gouddraad op de baret diende te worden gedragen.

51

Van de emblemen genoemd onder 49A,50 en 51 zijn enkele prototypen in omloop gekomen.

NASCHRIFT

In bulletin nr. 11 van januari 1968 werd in antwoord op vraag 4 reeds gesproken over een in bewerking zijnd boekwerk over de bij het leger gedragen emblemen.

Het verheugt ons U te kunnen mededelen, dat onlangs is verschenen het boekwerk "De wapenemblemen van het Nederlandse Leger", zijnde een overzicht van de baret, schouder en kraag-emblemen zoals die bij het Nederlandse leger werden en worden gedragen. Het boekwerk is fraai uitgevoerd in het formaat 16 x 24 cm en bevat 64 pagina's met fotografische afbeeldingen van alle vervallen en nog bestaande baret, schouder en kraag-emblemen. Ieder embleem is afzonderlijk beschreven, het geheel voorafgegaan door een hoofdstuk over het ontstaan der Nederlandse wapenemblemen.

Het boekwerk is verkrijgbaar bij de Military Collectors Service, F. van Gelder, Lingedijk 29 te Kedichem, tegen een prijs van F. 9.50.

We achten het een heuglijk feit, dat thans voor de verzamelaars van militaire emblemen een "up-to-date" overzicht is verschenen, het eerste uit particulier initiatief, dat wij van harte aanbevelen als naslagwerk voor hun collectie Nederlandse wapenemblemen, daar tevens naast de Nederlandse tekst de Engelse tekst is weergegeven, waardoor het zich bij uitstek leent voor informatie op internationaal niveau.

4. RECTIFICATIE

Op blz. 3 van Mars et Historia nr. 2, juni 1969 dient bij punt 1. in plaats van "zevende" gelezen te worden: "achtste aflevering"

Onderstaand volgen de aanvullende bijzonderheden behorende bij het artikel "Wapenonderscheidingstekens Koninklijke Landmacht" voorkomende op blz. 8 van Mars et Historia nr. 2, juni 1969, welke wegens ruimtegebrek in het juni nummer waren komen te vervallen.

- 6, 7 en 8 emblemen tak van dienst zijn zilverkleurig.
10. bij LO 1951 nr. 35 tevens voor Huzaren van Prins Alexander, bij LO 1952 nr. 59 tevens voor Huzaren van Sytzama.
11. de Afdeling Rijdende Artillerie heeft de gekruiste kanonnen op de kwartiermuts geborduurd.
12. in 1950 opgeheven.
14. Aanvankelijk voor de dienst der Genie, sinds 1963 ook voor Pioniers en Pontonniers.
- 19 en 20, in 1950 samengevoegd tot Intendancetroepen, met embleem nr. 20; schouderembleem Verplegingstroepen was zonder kettingruit.
24. tot 1951 voor Geneeskundige, Tandheelkundige- en Pharmaceutische Dienst en de hieronder ressorterende troepen. Voor allen goudkleurig embleem. Zilverkleurig is niet juist.

B. STUDIE-AFDELING K.N.I.L.

Afdelings-correspondent: Majoor KMar b.d. W.R. van der Weide, Bronbeek, Velperweg 1, Arnhem.

1. Het Koninklijk Militair Invalidenhuis op Bronbeek (IV)

Evenals zijn ambtsvoorganger, Mijer, was ook Rochussen, blijkens zijn brief van 2 april 1859, waarop in het voorgaande artikel reeds werd gezinspeeld, er alles aan gelegen het koloniaal militair invalidenhuis zo spoedig mogelijk van de grond te krijgen.

In deze brief welke overeenkomstig de wens van de Koning bezuinigingen op de voorstellen der Commissie inhield, onderwierp hij een minder omvangrijke inrichting aan diens oordeel. De officieren waren geschrapt, terwijl het getal onderofficieren, korporaals en soldaten van 600 was teruggebracht tot ± 200. Hij kwam tot dit aantal op basis van de opnemingsvoorwaarden welke hij tevens voorstelde en welke neerkwamen op gagement wegens langdurige dienst (minstens

40 jaar), mits boven de leeftijd van 60 jaar; wegens bekomen verwondingen of verminkingen en tenslotte wegens in en/of door de dienst bekomen lichaamsgebreken. Niet alle oudgedienden kwamen dus in aanmerking. Men ziet dat dus de oorspronkelijke gedachte van Forstner van Dambenoy, welke toch inhield het verschaffen van onderdak aan alle oud-militairen van het Indische Leger en juist in het belang van dit leger, werd verlaten.

Rochussen had het in deze brief niet over de plaats, waar de hem voor de geest staande inrichting zou moeten worden gebouwd, noch hoe deze er zou moeten uitzien. Hij ging echter zeer omzichtig te werk en vermeldde niet, dat hij al een architect op het oog had 1) We kunnen ons echter wel voorstellen dat tijdens het mondeling onderhoud met de Koning, deze zich in minder waarderende termen over de Commissie moet hebben uitgelaten (het onderhoud had plaats op 21 september 1858), anders had Rochussen nimmer in dezelfde brief de vraag gesteld of, alvorens het volledige eindrapport van de Commissie, met zijn eigen bezuinigingsvoorstellen aan te bieden, (of) "niet vooraf de voormelde Commissie behoort te worden ontbonden" en even verder: "Mijns inziens kan alsnu haar verdere medewerking worden ontbeerd". Veel had Rochussen met deze Commissie zelf ook niet op. Het was volkomen logisch geweest om overeenkomstig zijn bezuinigingsvoorstellen, haar namens de Koning op te dragen een gewijzigd bouwplan te doen ontwerpen. Hij wilde nu echter alles in eigen hand houden en zoals we hieronder zullen zien, kreeg hij zijn zin, evenals hij gedurende het verdere verloop van de moeizame bouwprocedure nog vaak zijn zin zou krijgen: "het tijdstip om.....de Commissie van alle verdere bemoeiingen daarmee (d.i. de bouw, v.d.W.) te ontheffen schijnt mij vooral thans gunstig toe. Weldra hoop ik Uwe Majesteit eene herziening van het Reglement op de koloniale militaire pensioenen en gagementen te kunnen aanbieden en mogt bij de aanneming daarvan tegelijk door Hoogstdezelve tot de oprichting van een invalidegesticht bevel worden gegeven, zoo zoude niet alleen eene verwachting, die bij de ..... dagorder van den Kommandant van het Indische Leger van 26 september 1857, onder dat Leger werd opgewekt, worden bevredigd, maar ook van Uwe Majesteit een dubbel en schitterend blijk zijn verkregen van Hoogstdezelver onverpoosde zorg voor het lot en de toekomst van de (onder) officieren en manschappen in Indie".

Hij stelde vervolgens voor de Voorzitter en de leden der Commissie te bedanken "voor de wijze waarop zij hare belangrijke taak hebben ten uitvoer gebracht", terwijl hij voorts het lid, tevens de secretaris van de Commissie, J.P. Feith (Chef van zijn Kabinet!!!) voorstelde voor een gratificatie ad f 1000.-- (Geen gering bedrag in 1859; of het belastingvrij was heb ik niet kunnen nagaan).

Na tenslotte o.m. bekrachtiging van het mede aangeboden ontwerp K.B. tot ontbinding van de Commissie te hebben gevraagd, besluit hij als volgt:

".....en om vervolgens in den hiervoren vermelden zin, de vereischte voorstellen aan Uwer Majesteits beslissing te onderwerpen, tot daarstelling van een koloniaal militair invalidenhuis, waartoe ik alsdan hoop spoedig te kunnen overgaan." Het behoeft wel geen betoog meer, dat op het Ministerie de hele zaak reeds in kannen en kruiken was.

Rochussen was, hoewel wat conservatief (hij was tegen afschaffing van het Cultuurstelsel), in zijn tijd een bekwaam G.G. en Minister van Koloniën. In het bespelen van zijn Vorst, die hij

met bovenstaande brief toch eigenlijk in een hoek drong, behoefde hij evenmin een lesje te hebben. Hij dwong de Koning toch maar, persoonlijk, en liefst op korte termijn, een beslissing te nemen nopens de plaats waar het invalidenhuis zou moeten verrijzen. Het is onwaarschijnlijk, dat hij hierbij reeds aan Bronbeek heeft gedacht; feit is evenwel, zoals hierna zal blijken, dat in de zomer van hetzelfde jaar (1859) Willem III besloot tot schenking van zijn landgoed "Bronbeek" aan de Staat, met het doel hierop een koloniaal militair invalidenhuis te doen bouwen.

In zijn voorlopig antwoord (Kabinetsrescript dd. 5 april 1859, no. 89) trapte de Koning weliswaar niet in het voorstel tot ontbinding der Commissie, omdat het Indische Leger "op min of meer plechtige wijze" (gedoeld wordt op de hierboven genoemde dagorder) in kennis was gesteld met het voornemen tot oprichting van zo'n huis en de ontbinding der Commissie, zonder dat een besluit tot de bouw van dit huis was genomen, bij het Leger onrust zou kunnen verwekken. In feite werd de Commissie, die haar taak zeer serieus had opgevat (men leze hiertoe slechts de notulen) echter buiten haakjes gebracht. Dit leest men uit de laatste zinsnede van dit Kabinetrescript, welke inhoudt, dat Rochussen de Commissie niet verder in de nader door hem in te dienen voorstellen hoeft te betrekken, doch deze rechtstreeks aan de Koning kon aanbieden.

De geïnteresseerde lezer zal inmiddels nieuwsgierig zijn, hoe de Koning nu verder reageerde. Hoewel natuurlijk niet onmogelijk, duidt niets er op, dat intussen mondeling of nader schriftelijk overleg tussen Koning en Minister plaatsvond, m.b.t. de plaats van het te bouwen huis. Als gevolg hiervan tasten we voorlopig nog steeds in het duister voorwat betreft de overwegingen welke bij Willem III hebben voorgezeten, toen hij vrij plotseling - Bronbeek aan de Staat schonk. De feiten welke elkaar na 12 juni 1859 snel opvolgden waren echter als volgt:

- Ontbinding der Commissie bij K.H. dd. 12 juni 1859, no. 63;
- Brief van de Directeur van het Kabinet des Konings aan de Minister van Koloniën, dd. 13 juni 1859, no. 17, inhoudende de schenking van Bronbeek.
"De Koning voedt de hoop, hiermede de vrijwillige dienstneming in het Indische Leger te bevorderen". De laatste alinea van dit kabinetsrescript hield in, dat "de overdracht dadelijk kon geschieden, de in bezitneming echter eerst wanneer de Graaf de Chambord zou zijn vertrokken". Normaal zou n.a.v. deze brief onmiddellijk een bericht in de Staatscourant zijn verschenen, doch Rochussen keek wel wijselijk uit. Men zal straks zien waarom.
- Kantbrief van Dir. Kabinet des Konings, eveneens gedateerd 13 juni 1859, echter genummerd 18, waarin bovengenoemd K.B., door de Koning ondertekend, werd teruggezonden en welke tevens de mededeling inhield, dat deze met de voorstellen van Rochussen acoörd ging.
- De Voorzitter en de leden van de Commissie ontvingen van de Minister van Koloniën een op 18 juni 1859 gedateerde brief, waarin zij werden bedankt voor hun werkzaamheden op grond van het door hen ingediende eindrapport dd. 15 september 1858 "dat nu in behandeling is"!!!! 2)
De brief aan Feith bevatte uiteraard de mededeling, dat hij een gratificatie groot f 1000.-- zou ontvangen!

Reeds op 21 juni d.a.v. had Rochussen een mondeling onderhoud met Willem III, waarna hij op het hem toegezonden kabinetsrescript de volgende aantekening stelde:

"Vermits de Graaf van Chambord, aan wie Z.M. Bronbeek tijdelijk ter bewoning heeft afgestaan, in eene officiële bekendmaking der latere bestemming tot een Invalidenhuis voor koloniale militairen, wellicht een wenk zou vinden om van de aangeboden gastvrijheid geen te lang gebruik te maken en dit de bedoeling niet is, zoo heeft Z.M. in conferentie van heden er in toegestemd, dat aan de zaak geen gevolg zal worden gegeven, zoolang de Graaf de Chambord er zijn verblijf zal houden."

21 juni 1859

R(ochussen)

Willem III was kennelijk weer eens impulsief te werk gegaan. Zijn hele houding t.o.v. het projekt koloniaal militair invalidenhuis getuigt daar trouwens van en stemt zeer wel overeen met het beeld, dat Generaal Majoor A.W.P. Weitzel, in diens, door Paul van 't Veer, onder de titel "Maar Majesteit" uitgegeven dagboek, van hem schetst.³⁾

Men ziet aanvankelijk slechts matige belangstelling en alleen de voorwaarde van bouw van het huis "ten plattelande", vervolgens "de hoofdstad des Rijks" en tenslotte, waarschijnlijk niet het minst onder de invloed van de hierboven genoemde brief van Rochussen, de plotselinge schenking van Bronbeek. En men zal straks zien, dat van dit moment af Willem III een verhoogde belangstelling voor het projekt aan de dag ging leggen en zich met de bouwplannen ging bemoeien. Zijn zin kreeg hij hierbij wel niet, niet alleen omdat Rochussen, het is inmiddels wel gebleken, hem aankon (en dat konden niet alle ministers), maar vooral ook omdat sedert 1848 de ministeriële verantwoordelijkheid bestond, een instituut, dat zeker in 1859, voor Willem III nog maar een moeilijk te verteren zaak moet zijn geweest.

Op 30 juli kon Rochussen echter aan de Koning berichten, dat nu aan het kabinetsrescript van 13 juni, no. 17, gevolg kon worden gegeven, omdat hij van de Directeur van het Koninklijk Kabinet "mondeling"!!! had vernomen, dat Chambord binnenkort zou vertrekken, wat deze in september d.a.v. dan ook deed.

Rochussen kon nu zijn gang gaan en reeds op 25 september 1859 werd ten overstaan van Notaris J. Bervoets te 's-Gravenhage de schenkingsacte gepasseerd, terwijl op 15 oktober de overdracht een feit was. Feith nam namens de Minister van Koloniën Bronbeek over van de "Architect des Konings", H.F.G.N. Camp, van wie hierna nog nader sprake zal zijn.

Vervolgens bood in februari 1860 Rochussen de tekeningen van W.N. Rose, wiens naam nu officieel voor de eerste maal werd genoemd, aan de Koning ter goedkeuring aan. Mocht hij echter op grond van zijn tot dusver opgedane ervaring en van de inhoud van zijn brief, waarin op diplomatische wijze werd gesuggereerd maar met deze voorstellen accoord te gaan, dan kwam hij ditmaal bedrogen uit. Zelfs zijn verzoek om boven de middeningang in een z.g. "oeil de boeuf" een borstbeeld van de Koning te doen plaatsen (dat er heden ten dage nog staat), vermocht de reactie van Willem III niet gunstig te beïnvloeden.

/in de mening hebben verkeerd, dat de Koning zijn voorstellen zou aanvaarden,

Zijn bezwaren liet hij door de reeds genoemde Camp neerleggen in een brief aan de Directeur van zijn Kabinet "op last van Zijne Majesteit den Koning". Hij vond de plannen niet overeenkomstig het karakter van het te bouwen huis, waaraan hij het monumentale miste. Hij had daarentegen graag een gebouw gezien dat..... "dien uiterlijken toci, vorm en karakter bezit dat elken voorbijganger onmiddellijk bewust werd van het doel van het gesticht dat hij aanschouwde, terwijl daarenboven door een monumentaal uiterlijk, bij den bewoner enen regtmatigen militairen trots werd opgewekt".

Hij wilde dit bereiken door het aanbrengen aan de buitenzijde van het gebouw hetzij van de "beeltenissen van de groote mannen, die zich in de overzeesche bezittingen hebben onderscheiden, of wel door het aanbrengen van die militaire attributen, welke den aanschouwer en den vreemdeling in eerste oogopslag het doel van de inrichting duidelijk doet zijn (b.v. afbeeldingen van de MWO, de medaille van de Java-oorlog, het metalen kruis en de medailles voor 12, 24 en 36 jarigen trouwe dienst)". 4)

Binnenshuis wilde hij vervolgens op marmeren of koperen platen de namen zien gegraveerd van iedere militair, die zich ooit in Indie had onderscheiden.

Omdat hij het geheel als nationaal monument wilde zien opperde hij tenslotte het uitschrijven van een prijsvraag onder hen "die door het bezit van het diploma van de Koninklijke Akademie te Delft (nu T.H.) de bewijzen van bekwaamheid kunnen overleggen".

Camp had slechts twee opmerkingen die hout sneden en van zuiver technische aard waren. Het venijn zat echter zoals gebruikelijk in de staart: "De Koning hoopt niet dat in de zucht tot spaarzaamheid aanleiding zal worden gezocht om zich te onttrekken aan het verwezenlijken van de boven aangehaalde denkbeelden, en Hoogstdezelve zou zich in dergelijk geval van elke bemoeing in het invalidengesticht verder moeten onthouden".

Deze laatste alinea is in de door de Directeur van het Kabinet des Konings nagenoeg letterlijk overgenomen brief aan Rochussen wijsselijk weggelaten. Waarschijnlijk zal hij zich, met de lezer anno 1969, hebben afgevraagd, waaruit dit "verder moeten onthouden van elke bemoeiing" dan wel zou hebben moeten bestaan. 5)

Nadat de briefwisseling nog even was voortgezet, waarin het uitschrijven van een prijsvraag werd ontraden en de ontwerpen van Rose (die in de geschiedenis van de architectuur als representatief geldt voor de bouwkunst in de tweede helft van de 19e eeuw) nader waren toegelicht, ging Willem III tenslotte toch door de knieën, hoewel niet zonder enige rancune, wat in 1863, bij het openstellen van Bronbeek zou blijken.

Op 4 april 1860 bevestigde Rochussen zijn laatste conferentie met Willem III over dit onderwerp, waarin de Koning zijn toestemming tot aanbesteding had gegeven. 6)

Nadat op 14 mei 1860 aan de Koning de definitieve tekeningen waren aangeboden, waarbij nog werd opgemerkt, dat de keuken in een der bestaande bijgebouwen achter het te bouwen huis zou worden ingericht en vervolgens hiermede verbonden, vond op 18 mei d.a.v. de aanbesteding en de gunning plaats aan de aannemer Klaas Kooy te Amsterdam voor f 193.400.--, welk bedrag lager was dan de begroting volgens het bestek.

W.R. van der Weide

AANTEKENINGEN

- 1) Dit blijkt uit de minuut van deze brief, waarin een geschrapte alinea voorkomt, waarin hij de in 1858 benoemde Rijksbouwmeester W.N. ROSE (voorheen gemeentearchitect te Rotterdam, die o.m. het ziekenhuis aan de Coolsingel en het v.m. Ministerie van Koloniën, Algemene Zaken, bouwde) als architect aanbeval.
- 2) In het concept van deze brieven komt een interne opdracht van Rochussen voor, inhoudende dat van het K.B. van 12 juni 1859, no. 63 nog geen kennis mocht worden gegeven aan de G.G. van Ned. Indië en dat de verzending aan het lid, Kolonel Andresen (die inmiddels weer naar Indië was vertrokken) voorlopig moest worden aangehouden.
- 3) "Maar Majesteit", Koning Willem III en zijn tijd, De geheime dagboeken van Minister A.W.P. Weitzel. Bewerkt en ingeleid door Paul van 't Veer, Amsterdam, Uitgeverij de Arbeiderspers.
MCMLXVIII
- 4) In die tijd werd de gouden medaille nog toegekend na 36 (tropen)jaren. Laatstelijk na 25 werkelijke dienstjaren.
- 5) Willem III balanceerde hier weer eens op het randje van de Grondwet, een bezigheid, welke hij in die jaren meer be-dreef. Men kan zich niet aan de indruk onttrekken, dat hij de uitvoering van dit projekt "ad majorem suam gloriam" was gaan zien en dat voorts een zekere mate van jalousie de métier van de zijde van Camp aan deze opmerking niet vreemd is.
- 6) Het op de acrotères van de frontons der vooruitspringende gedeelten van de voorgevel aanbrengen van de Nederlandse Leeuw, zoals deze voorkomt in de vaandels en standaarden van het leger, wat op deze conferentie ook werd overeengekomen, heeft nimmer plaatsgevonden. De ijzeren veranda's voor de voorgevel zijn later wel gebouwd, doch aan de achtergevel en werden gebruikt als resp. kegel- en boogschietbaan.
- 7) Dit ging later niet door. Het bijgebouw (een wrak boerderij-tje) werd op kosten van de aannemer gesloopt en een aparte keuken werd op een koopje gebouwd.

2. De naam van het KNIL

Door velen wordt gemeend dat het praedicaat "koninklijk" eerst omstreeks 1933 aan het Indische Leger werd verleend. Dit is onjuist. Hoewel vóór dat jaar het Indische Leger officiëel diverse benamingen heeft gekend (b.v. Oost-Indisch Leger, Ned. Oost-Indisch Leger, Ned. Indisch Leger), kwam het praedicaat "koninklijk" reeds voor in de vaandels van dit Leger na 1839, overeenkomstig K.B. van 6 september 1836. (Van deze vaandels hangen er nog twee in het Rijksmuseum Bronbeek). Officiëel werd de benaming in 1933 "Koninklijk Nederlandsch Indisch Leger", zulks n.a.v. een brief van de toenmalige Minister van Koloniën, Dr. H. Colijn, die op grond van bovenstaande geen aanleiding zag om een nader K.B. betreffende het verlenen van het praedicaat "koninklijk" te doen uitlokken.

3. Zomertenuue Bronbeek.

Ook Bronbeek gaat met zijn tijd mee, getuige de invoering dit jaar van de zomertenuue. Deze bestaat uit behalve de kwartiermuts, Schöts model, al sedert 1894 in gebruik, uit khaki uniformhemd met zwarte das. Rangonderscheidingsteekenen overeenkomstig Kledingvoorschrift KNIL 1941. Tenslotte lakense blauwe pantalon met zwart webbing tropenkoppel. Het is typisch dat de toch wat conservatief gerichte oud-militairen deze zomertenuue welke ze in hun tijd uiteraard nimmer hebben gedragen, met enthousiasme hebben begroet.

W.

4. Lombok 1894.

Van de heer C.W. van der Ven werd een reactie ontvangen op het artikel in het vorige nummer van "Mars et Historia", over de Lombok expeditie in 1894 van de hand van de heer P.W.F.J. Boogh, dat zowel bij de schrijver als bij de lezers de mogelijke twijfel wegneemt omtrent de juiste plaats van het naar aanleiding van deze expeditie opgerichte monument. Dit staat (stond?) te Mataram.

Ter illustratie voegt hij een in dank aanvaarde - vrij recente - foto van het monument bij, die aan de secretaris is doorgezonden en door deze t.z.t. en zo mogelijk in M. en H. zal worden gepubliceerd.

Wanneer hier nog enige aanvullende kanttekeningen bij dit met belangstelling gelezen, beknopte doch duidelijke artikel worden gedaan, geschiedt dit slechts om uiting te geven aan onze waardering voor de schrijver ervan, van wie wij weten, dat hij eerst kortelings met de bestudering van de Indische krijgsgeschiedenis is begonnen en die erin is geslaagd binnen- en mogelijk ook buiten- de kring van onze vereniging belangstelling te wekken voor een belangrijke gebeurtenis hieruit, een gebeurtenis, die destijds de gemoe- deren in Nederland heftig in beweging bracht, waar men een débacle, als waarmee deze expeditie begon, bepaald niet gewoon was.

"Eigen Haard" een toenmalig bekend weekblad, verscheen in augustus met een apart Lomboknummer, dat vooral hieraan zijn waarde ontleent, dat het kwistig was geïllustreerd met tijdens en na de landing te Ampenan door Officier van Gezondheid Dr Neeb gemaakte amateurfoto's en waaruit naar onze smaak blijkt, dat de expeditie aanvankelijk "en bagatelle" werd beschouwd. Onder de gesneuvelden treffen we de naam aan van 2e Luitenant H.A.C. van der Heijden, de oudste zoon van Luitenant-Generaal K. van der Heijden, toenmaals Commandant van Bronbeek.

Op de deelnemende oorlogsvaartuigen bevond zich uiteraard een landingsdivisie van het Korps Mariniers, waarvan nog een veteraan (94) op Bronbeek verblijft en trots zijn Lombokkruis draagt.

De veldartillerie heeft zich tijdens deze expeditie duchtig geweerd (het zwaardere belegeringsgeschut was, toen de toestand zich aanvankelijk rustig liet aanzien, vroegtijdig teruggezonden). De commandant ervan, de Majoor M.B. Rost van Tonningen, werd echter wel degelijk onderscheiden en wel met de Eresabel, hoewel geen Koninklijke Onderscheiding in de gebruikelijke zin van het woord.

Het zal voorts nog wel niet eerder (en bij ons weten evenmin later) zijn voorgekomen, dat in één en hetzelfde K.B. dezelfde persoon 2 maal werd bevorderd in de MWO. Dit geschiedde n.l. met de inmiddels gepensioneerde Luitenant-Generaal tit. J.A. VETTER die bij K.B. dd. 15 februari 1895, no. 2., achtereenvolgens werd bevorderd tot Ridder 3e klasse en Commandeur in de MWO.

Veel fotomateriaal over deze expeditie kunt U tenslotte in het Museum Bronbeek bezichtigen, alsmede enige door de Verst van Lombok in Singapore gekochte Winchestergeweren en Spencerkarabijnen, waartegen de Nederlandse fuselier met zijn ellenlange Beaumont M 71/88 (bij de troep hooivorken geheten) duidelijk in het nadeel was.

Inmiddels is nog een brief over het Lombok-monument van Generaal-Majoor KNIL b.d. P. SCHOLTEN (RMWO) ingekomen, waarop ik in een volgend nummer van Mars et Historia hoop terug te komen.

v.d.W.

STUDIE-AFDELING KLU

Afdelingscorrespondent P.C. Boer.

1. 322 Squadron

Na publicatie van het artikel over 322 squadron in Mars et Historia van juni j.l. was ik zo gelukkig enkele reacties van lezers te mogen ontvangen, meest in de vorm van vragen. Hoewel ik alle vragen persoonlijk heb beantwoord wil ik één ook in Mars et Historia beantwoorden. De vraag was welke van al de Spitfires en Meteors, die bij 322squadron hebben gevlogen nog bestaan en zo ja, waar en in welke toestand.

Antwoord: Van de Spitfires bestaat nog slechts de H-8(3W-8) in zeer slechte conditie te Delfzijl en de H-25(3W-17), in gerestaureerde toestand bij de RAFG. Van de Meteors bestaat nog de I-187 intact als monument op Soesterberg en de I-19, intact als monument op Woensdrecht. Van de aan België verkochte Spitfires bestaan nog zeker twee exemplaren, namelijk de NH-188 en de NH-238. Beide toestellen werden na hun periode bij de Belg. Luchtmacht gebruikt door "Cogea International" als doelsleper (1956-'62) om vervolgens verkocht te worden aan particulieren. De NH-188 bevindt zich thans in vliegklare toestand in het Canadian War Museum, de NH-238 sinds februari 1969 bij een Schotse eigenaar, die het toestel zou laten restaureren (van juli '61 tot febr. '69 bevond het toestel zich in beschadigde toestand in de "Taskars of Andover" verzameling, een verzameling van voertuigen, motoren, stoomwalsen e.d. De Spitfire stond tentoongesteld op een "Queen Mary" vliegtuigtrailer). Mogelijk bestaan er nog enkele van de aan België verkochte Spitfires, gegevens hierover ontbreken mij echter. Mochten er lezers zijn, die meer over de Belgische Spitfires weten, dan gaarne een briefje aan Uw afdelingscorrespondent KLU. In het artikel over de 322 toestellen zijn helaas ook enkele fouten en onvolkomenheden geslopen. Op blz. 10 dient in de twaalfde regel "rechtstreeks van Engeland" vervangen te worden door "via Rotterdam". In de 28e regel dient "geen afschrijvingen in Indie" vervangen te worden door "18 of 19 in complete toestand". In de 35e regel dient bij MK-993 toegevoegd te worden "en crash in '48 na landen zonder remmen.

Toestel schoof aan het eind van de baan op Kalibanteng in een vijver en bleef met de neus in de modder en een gebroken staart steken. Volgens sommige berichten werd dit toestel na de crash op Andir gesloopt." In de 36e regel dient "MH-238" vervangen te worden door "NH-238".

Op blz. 11 staat in de kolom opmerkingen bij H-1/3W-1 vermeld "naar Nat. Luchtvaart museum". Dit is onjuist, de 3W-1 die in dit museum (thans in Klu-museum) stond is niet de echte 3W-1, maar een ex LTS sleuteltoestel, dat met deze registratie werd opgesierd.

Op blz. 12 staat bij Beschielderingen Spitfires "begin '48 werden op Kalibanteng alle RAF fin flashes etc"; Begin '48 moet zijn "medio '48" en "alle" moet zijn "enkele". Toen de eerste Spitfire zijn beschieldering met H registratie kreeg hadden alle andere Spitfires nog RAF fin-flashes. In de 2e regel van de 2e alinea staat "squadron beschieldering", hiermee wordt bedoeld een donkerblauwe spinner en staarttop.

2. Canadese Luchtmacht in Europa.

Naar aanleiding van het recente Canadese besluit alle Canadese eenheden uit Europa terug te trekken (Trudeau doctrine) leek het mij voor de lezers interessant om de geschiedenis van de Canadese Luchtmachteenheden in Europa eens na te gaan, reden waarom ik de Heer H.J. Schakelaar heb gevraagd hier een artikel over te schrijven. Lezer van het artikel zal, bedenkend dat de R.C.A.F. thans over 8 squadrons in Europa beschikt, ongetwijfeld tot de conclusie komen, dat de terugtrekking van deze eenheden een ernstige verzwakking van de Nato zou betekenen.

P.Boer.

DE "FIRST CANADIAN AIR DIVISION" (deel 1)

Februari 1951 kondigde de Canadese Minister van Defensie een nieuw drijjarenplan voor de opbouw van de R.C.A.F. aan, welke zou worden uitgebreid tot 41 Regular- en Reserve squadrons. Van deze 41 squadrons zouden er 12 worden gestationeerd in Europa als onderdeel van de verplichtingen die Canada op zich had genomen na toetreding tot de Nato. De bedoeling was 12 squadrons met elk 25 toestellen naar Europa te sturen en wel no. 410, 439 en 441 squadron (samen vormend No. 1 Fighter Wing), no. 416, 421 en 430 squadron (samen vormend no. 2 F.W.), no. 413, 427 en 434 squadron (samen vormend no. 3 F.W.) en no. 414, 422 en 444 squadron (samen vormend no. 4 F.W.). No. 1 Wing zou worden gestationeerd op Marville (Fr) no. 2 Wing op Grostenquin (Fr.), no. 3 Wing op Zweibrücken (Dld.) en no. 4 Wing op Baden-Sölingen (Dld.). De 4 wings tezamen vormden de first Canadian Air Division, waarvan het hoofdkwartier werd gevestigd te Metz in een oud kasteel. Voor de logistieke bevoorrading werd op Langar in Engeland no. 30 Air Material Base opgericht. De bases voor de Canadese Wings moesten alle nog worden opgebouwd en no. 1 Wing werd dan ook tijdelijk op de Engelse basis North Luffenham geplaatst. De toestellen voor 410 en 441 sqdn werden eind '51 per boot naar Engeland overgebracht; no. 439 sqdn daarentegen vloog zijn toestellen op 30 mei 1952 via Labrador, Groenland, IJsland en Schotland over naar North Luffenham. Ook de toestellen voor de andere wings gingen via deze route naar hun bases, no. 2 wing kwam oktober '52 aan, no. 3 wing begin '53 en no. 4 wing september '53.

Marville de basis voor no. 1 wing, werd pas febr. 1955 in dienst genomen. No. 441 sqdn werd dec. '54 tijdelijk op Zweibrücken en no. 410 sqdn jan. '55 tijdelijk op Baden-Sölingen geplaatst, voordat febr. '55 de drie squadrons Marville betrokken.

De toestellen, waarmee de Canadese wings waren uitgerust waren Canadair Sabre Mark '4's, een door Canadair in licentie gebouwde en van Canadese motoren voorziene uitvoering van de Amerikaanse North American F.86 E Sabre. Begin '54 werd een nieuwe uitvoering van de Sabre in gebruik genomen, de Sabre Mk5, terwijl eind '56 (422 sqdn) en 1957 de squadrons met Sabre Mk6's werden uitgerust. Al de nieuwe toestellen werden door de lucht aangevoerd, waarvoor een nieuwe eenheid was opgericht, no. 1 O.F.U. (Overseas Ferry Unit). Meer dan 1000 Sabres vlogen over de Oceaan zonder enig ongeluk!

De taak van de Sabre-squadrons was het verzorgen van de luchtverdediging boven sectoren van Zuid-Duitsland en Noord-Oost-Frankrijk, met in vredetijd als voornaamste taak patrouillevliegen in de "Air Defence Identification Zone" langs de Oost-West Duitse grens. Natuurlijk waren de richtlijnen in de jaren vijftig nog niet zo strikt als tegenwoordig, de vliegers beschouwden zich als "fighter pilots" en hielden zo vaak als mogelijk uitgebreide schijngevechten (dog-fights). Vooral tijdens de oefeningen ging het hard tegen hard; de rivaliteit tussen de Canadese wings onderling en die van de andere Nato luchtmachten was groot. Wie het verhaal wil lezen over de "gevechten" tussen Canadese Sabres en Nederlandse F-84's boven Bitburg moet beslist het boek "the F-86 Sabre" door R.J. Childerhouse, lezen. (wordt vervolgd)

H.J.Schakelaar

D. STUDIE-AFDELING MILITAIRE FOLKLORE

Namen van vliegtuigen

Er zijn twee soorten vliegtuignamen: soortnamen en individuele namen en van beide soorten komen officiële en onofficiële voor. De officiële soorten zijn die zoals: P-47 Thunderbolt, F-86 Sabre, B-17 Flying Fortress, maar dikwijls geeft de militaire volksmond het betrokken vliegtuigtype een soortgelijke bijnaam. Zo werd de jager F-84 K in Nederland algemeen Kaasjager genoemd, naar de doortastende hoofdcommissaris van politie, die de Amsterdamse grachten wilde opdampen. Evenzo werd het transportvliegtuig C-47, dat officieel Skytrain heette, in Amerika algemeen Gooney Bird genoemd en nadat er in Korea een C-47 met de individuele bijnaam Puff the Magic Dragon (naar een populair liedje) was gedoopt, werd ook wel eens de populaire soortnaam Dragonship gehoord. Een rijke oogst aan individuele namen; officiële zowel als onofficiële is samen te lezen uit de Amerikaanse en Britse boeken over de Tweede Wereldoorlog. Veel van deze namen, speciaal die op vrouwen betrekking hadden, gingen gepaard met fantasierijke afbeeldingen. Men kan deze namen in de volgende categorieën indelen:

1. Sex.

Rationed Passion; Piccadilly Queen; Ruhruhr; Pregnant Portia; Hydraulic Bess; Willie de Wolf; Sweater Girl; Able Mable; Vicky the Vicious Virgin.

2. Vrouwen en meisjes (voornamelijk echtgenotes en verloofdes, of populaire leden van de vrouwenhulpkorpsen, rode kruis, e.d.)
Batclin' Betty (vrouw van de vlieger); Enola Gay (wierp de eerste atoombom en heette naar de moeder van de gezagvoerder);
Trixie; Birdie Schmidt A.R.C.; (directrice van een cantine van

het American Red Cross); Kansas City Kitty; Helena (dochter van de directeur van een vliegtuigfabriek).

3. Populaire persoonlijkheden (politieke leiders, filmsterren, historische en literaire personen, figuren uit sprookjes en stripverhalen).

Uncle Joe (= Stalin); Lana Turner; Yankee Doodle; The Saint; Moby Dick (een geheel wit hospitaalvliegtuig); Popey; Tarbaby.

4. Geografische namen.

City of Canterbury; Richborough Castle; Ville de Quebec.

5. Eigenschappen

Rickity Rikisha (naar een populair liedje); Clueless; The flying White House (het vliegtuig van de president van de Verenigde Staten); Fertile Myrtle (een z.g. hangar queen, d.w.z. waar steeds onderdelen afgesloopt worden); The Phantom; Ruhr Valley Express.

6. Diversen.

X-termination; Klu-Klux-Klan; Friday the 13th; Red Gremlin.

Volgens A ver Elst: "De oorlog in de lucht en in de ruimte" deel 5, (Amsterdam, 1967) waren de Nederlandse vliegtuigen, die bij de R.A.F. vlogen officieel gedoopt met de namen van Indische eilanden, plaatsen en bergen: Celebes; Soekaboemi; Merapi. Deze namen werden in 1943 veranderd in de namen van de Nederlandse prinsessen en verder in namen van Nederlandse vliegvelden, eilanden en rivieren: Prinses Beatrix; Ockenburg; Texel; Maas.

Zijn er wellicht ook andere soorten namen aan Nederlandse vliegtuigen gegeven? In Groot-Brittannië; in Indonesië, in Nederland? Vroeger en nu? Bij de Koninklijke Marine en de Koninklijke Luchtmacht? De enige naam, onofficieel gegeven, welke ons tot nu toe bereikte is die van een heel oud toestel, dat in 1951 op Soesterberg was gestationeerd en dat "OpceHerfst" werd genoemd naar de toen oudste inwoner van ons land. Wie kan ons meer van dergelijke namen bezorgen, zo mogelijk met een afbeelding?

Afdelingscorrespondent L. Verhoeff. Adres (na 12 augustus 1969): Gevers Deynootweg 50, Scheveningen.

E. Van de overige studieafdelingen is helaas geen copy ontvangen!

IV. JAARVERSLAG 1963 - 1969

A. Ledenbestand

Het aantal ingeschreven leden bedraagt per 15-7-1969: 318.

Vorig jaar op gelijke datum was dat aantal 287.

Het effectieve ledenbestand - na aftrek van overledenen en opgezegde lidmaatschappen - bedraagt 296 (vorig jaar 278).

De toeloop van nieuwe leden is vergeleken bij het vorige verslagjaar geringer. Over de periode 15-7-1967 tot 15-7-1968 bedroeg die toeloop 62, over de periode 15-7-1968 tot 15-7-1969 31. 'n Opwekking aan de leden om zich actief in te zetten voor de ledenwerving mag dan ook niet achterwege blijven.

B. Studie-afdelingen

In dit verslagjaar werden geen nieuwe studie-afdelingen opgericht. De bestaande studie-afdelingen vertoonden als zodanig weinig activiteiten. Enige afdelingscorrespondenten wisten door hun studiën een aantal gewaardeerde producten voor het orgaan voort te brengen. Speciale vermelding verdienen daarbij de activiteiten van de afdelingscorrespondenten "Militaire emblemen", "K.N.I.L.", "KLu", "Uniformkunde" en "Militaire Folklore". Evenals in het vorige jaarverslag moet ook nu geconstateerd worden, dat aan de doelstellingen van de studie-afdelingen nog niet is toegekomen. Het opgezette tijden bijeenkomen ter bestudering van een in gezamenlijk overleg gekozen onderwerp schijnt op onoverkoombare moeilijkheden te stuiten. Het bestuur zal terzake attent blijven.

C. Lezingen, excursies en dergelijke.

Tussen 1 augustus 1968 en 1 augustus 1969 werden de volgende evenementen voor onze leden georganiseerd:

- 14 september 1968: jaarvergadering met expositie en lezing over de Nederlandse kastelen door Dr. Renaud.
- 31 mei 1969 : excursie naar het Luchtmachtmuseum op Soesterberg en de Cavalerie-verzameling te Amersfoort.
- 26 juli 1969 : excursie naar de vesting van Naarden en het aldaar aanwezige vestingmuseum.

Het aantal deelnemers aan deze evenementen was wederom zeer bevredigend te noemen.

D. Mars et Historia.

Het verenigingsorgaan verscheen dit verslagjaar zes maal. De omvang varieerde van 14 tot 26 pagina's. Copy bleef in redelijke mate toevloeden.

Nog steeds blijft het orgaan 'n groot "zorgenkind" voor het bestuur. Niet alleen vanwege de steeds maar weer stijgende kosten, maar ook vanwege de samenstelling en lay-out. Het bestuur heeft ook in dit verslag weer pogingen ondernomen om tot 'n verbeterde uitgave te komen in de vorm van een offset-gedrukt blad. Op het tijdstip van samenstellen van dit verslag was een redelijke kans op 'n gunstige beslissing dachtbij.

E. Bibliotheek en archief

Ook dit jaar werden weer schenkingen ontvangen in de vorm van boeken, knipsels en foto's en wel van: res.majoor Spd G.S. b.d. mr.dr. J.Schaap, de commandant van het Regiment Geneeskundige Troepen, de directeur van het Legermuseum, res.majoor Gn.b.d. ir.Ch.C. van der Vlis, majoor KMar F.J. van Lier, het hoofd van het bureau Maritieme Historie en het hoofd van de sectie Krijgs-geschiedenis en Ceremonieel van HKKL.

F. Bestuursvergaderingen.

Er werden drie vergaderingen van het algemeen bestuur belegd. Voorts een van het dagelijks bestuur en twee gecombineerde vergaderingen van het algemeen bestuur en de afdelingscorrespondenten. Van de voornaamste punten uit deze vergaderingen werd in ons orgaan verslag gedaan.

G. Verkoopacties

In september 1968 werd de "afdeling verkoopacties" van het secretariaat afgesplitst en overgedragen aan de penningmeester. Zie diens financieel verslag.

H. Correspondentie en contacten.

In de periode 1-8-1968 tot 1-8-1969 werden ongeveer 250 brieven uit binnen- en buitenland ontvangen en beantwoord, c.q. afgedaan via het verenigingsorgaan. Gedurende de laatste maanden van 1968 en de eerste maanden van 1969 heeft zich een ernstige vertraging voorgedaan in het afwerken van de correspondentie door de afsluitende examens, die ondergetekende moest afleggen aan de Amsterdamse universiteit en door de daarop volgende verplaatsing naar het buitenland. Inmiddels is deze achterstand bijgewerkt.

Buiten de in het vorige jaarverslag genoemde contacten werden nieuwe contacten gelegd en onderhouden met:

Vereniging Officieren der Genie en met de South African Military History Society.

Voorts werd gecorrespondeerd met contactpersonen in Canada, Zambia, Mexico, Ierland en Zweden.

Tenslotte werd begin juli 1969 aan alle leden een exemplaar van het Huishoudelijk Reglement gezonden.

Greven (W.Dld.) 1 augustus 1969
de secretaris

V. FINANCIËEL JAARVERSLAG 1968

KASREKENING 1968

Saldo	f 1950.37	Portikosten '67	f 186.20
Contributie 66/67	" 85.--	Portikosten '68	" 854.06
Contributie 1968	" 3094.40	Bureaubehoeften	" 503.85
Contributie 1969	" 757.50	Mars et Hist. '67	" 61.32
Contributie leven	" 150.--	Mars et Hist. '68	" 1750.65
Rente 1967	" 45.--	Abonnementen	" 163.90
Rente 1968	" 62.50	Bestuurskosten	" 221.65
Toevallige baten (verkoop)		Kosten goedk.stat.	" 100.--
1967	" 150.45	Naar spaarrek.	" 1500.--
Toevallige baten (verkoop)		SALDO	" 1301.73
1968	" 348.14		
Totaal	<u>f 6643.36</u>	Totaal	<u>f 6643.36</u>
	=====		=====

BALANS PER 31-12-1968

Saldo	f 1301.73	Vooruitbet.contr.'69	f 757.50
Saldo 4% bankrekening	" 4000.--	Te bet.kosten 1968	
Vordering contributie '68	" 60.--	Portikosten	f 121.80
		Mars et Hist.	" 208.64
		Kosten jaarverg.	" 65.--
			f 395.44
		KAPITAAL	" 4208.79
Totaal	<u>f 5361.73</u>	Totaal	<u>f 5361.73</u>

Toelichting

1. De jaarrekening 1968 werd gecontroleerd door de in de algemene ledenvergadering van 14 september 1968 benoemde kascommissie. De kascommissie verklaarde de boeken in orde te hebben bevonden en te hebben geconstateerd, dat de administratie op nette wijze werd bijgehouden. De commissie stelde het bestuur voor de penningmeester voor het door hem gevoerde financiële beleid te décharge-ren.
2. Over het verslagjaar 1968 sluit de balans met een kapitaal van f 4209.79; een groei sedert het vorig jaar met f 697.99.
3. De kasrekening van het verslagjaar vertoont op enkele punten grote verschillen met de balans. Het belangrijkste verschil is wel de kosten voor het tijdschrift Mars et Historia. Deze kosten, geschat op f 850.-- beliepen echter f 1959.29. In het financieel verslag over de jaarrekening 1967 (Mars et Historia 3e jrg. nr. 3 - aug. 1968 onder punt 11) werd deze stijging reeds signaleerd. Ik moge U korthedshalve naar dit verslag verwijzen. Ook de post bureaubehoeften, geschat op f 300.-- bleek uiteindelijk f 503.85 te belopen. In deze post is medebegrepen een bedrag van f 175.-- voor de onvoorziene eenmalige uitgave van cliché's voor adresplaatjes.
4. Tegenover deze meerkosten staat een meeropbrengst uit contributies, rente en andere ontvangsten. Het batig saldo over het verslagjaar was diencgevolge uiteindelijk f 300.-- lager dan geraamd.
5. Voor de eerstkomende jaren moet rekening worden gehouden dat de baten en kosten elkaar ongeveer zullen dekken. De ingediende begrotingen 1969 en 1970 sluiten dan ook met een saldo nihil.
6. In de loop van het verslagjaar werden door leden gekocht:
  - 52 Tritt kalenders 1969
  - 36 Séries Tritt kaarten
  - 16 Jubileumboekjes 322 Sq. KLu.
  - 17 Series Poolse prentbriefkaarten
  - 1 Plaat Vernet
  - 9 Sets platen Koninklijke Marechaussee.
7. De verëning telde op 31-12-1968:
  - 275 betalende leden
  - 14 verenigingen op basis van uitwisseling.

BEGROTING 1969

Contributies	f 4250.--	Portikosten	f 1500.--
Rente	" 150.--	Bureaubehoeften	" 500.--
Toevallige baten. (verkoop)	" 200.--	Mars et Historia	" 2150.--
		Abonnementen	" 200.--
		Bestuurskosten	" 150.--
		Onvoorzien	" 100.--
		SALDO	NIHIL
Totaal	f 4600.--	Totaal	f 4600.--

BEGROTING 1970

Contributies	f 4250.--	Portikosten	f 1375.--
Rente	" 150.--	Bureaubehoeften	" 750.--
Toevallige baten (verkoop)	" 150.--	Mars et Historia	" 2150.--
		Abonnementen	" 175.--
		Onvoorzien	" 100.--
		SALDO	NIHIL
Totaal	<u>f 4550.--</u>	Totaal	<u>f 4550.--</u>

Toelichting.

1. Tot dusver was het de gewoonte op de jaarlijkse ledenvergadering de begroting in te dienen over het lopende jaar. Het komt het bestuur beter voor om bij de jaarvergadering de begroting van het komende jaar in te dienen, hetgeen mede in overeenstemming is met het gestelde in artikel 11 van het Huishoudelijk Reglement. Dit treft derhalve twee begrotingen aan; die van het lopende (1969) jaar en die voor het komende jaar (1970).
2. Op enkele punten wijkt de begroting 1970 af van de begroting 1969, dit vindt zijn oorzaak in het feit dat op sommige punten een duidelijker inzicht in de te verwachten baten en kosten werd verkregen.

De penningmeester,
w.g. C.J. Kneppelhout.

NEDERLANDSE VERENIGING TER BEOEFENING VAN DE MILITAIRE HISTORIE
KASCOMMISSIE 1968

Ondergetekenden, door de algemene ledenvergadering, gehouden te 's-Gravenhage op 14 september 1968 benoemd tot leden van de kascommissie 1968, verklaren:

de bijgehouden boeken te hebben nagekeken,
de toelichting van de penningmeester hierbij te hebben gehoord,
de ontvangsten en uitgaven over het jaar 1968 steekproefgewijs te hebben gecontroleerd.

Zij heeft de boeken in orde bevonden en geconstateerd, dat de administratie op nette wijze wordt bijgehouden.

Zij stelt derhalve het bestuur voor de penningmeester voor het over het jaar 1968 gevoerde financiële beleid te déchargeren.

De Kascommissie:
w.g. Ph.M. Bosscher
w.g. E. Spandauw
w.g. G.J.P.P. Wellens.

VI. SLUITSTUK

Oproep van de penningmeester

1. Naast de juist verschenen serie 5 van de bekende Tritt-kaarten zijn ook de eerder verschenen series 1 t/m 4 weer herdrukt. De penningmeester doet een dringend beroep op de leden om bestellingen van deze Tritt-series vóór 20 september 1969 aan hem op te geven, omdat de importeur alleen kan bestellen bij de uitgever, indien door de vereniging 'n voldoende hoeveelheid wordt afgenomen.

Bestellingen gaarne aan:

Ltz A. I C.J. Kneppelhout, Bremstraat 26, Den Helder.

2. Nog 18 leden moeten hun contributie 1969 voldoen!
Gaarne actie!

VII. VRAAG EN AANBOD

1. Denkt U nog eens aan de actie "Wervik" voor een monument ter nagedachtenis aan Prins Willem George Frederik! Heeft U reeds bijgedragen? Er is nu ± 1000.-- binnen. Het gironummer van de Nutsspaarbank te Heemstede is 153509. Vermeldt U even "monument Wervik"?
2. Prof.ir. J.W. Bonebakker, Mijnbouwstraat 16, Delft tfn. 01730-23209 vraagt personen en/of instellingen die in het bezit zijn van de novelle "Quartier an der Mosel" zich met hem in verbinding te stellen.
Het verhaal werd geschreven door K.F. Boree, verscheen in 1935 in Duitsland en werd kort daarna door Hitler verboden.
3. Lid nr. 204 zoekt ter completering van zijn eigen verzameling documentatiemateriaal de "Deutscher Soldatenkalender" jaren 1953, 1954, 1955 en 1956.
Aanbiedingen gaarne aan W.C. Wuysman, Mathenesserdijk 363 te Rotterdam.

N.B. I.v.m. plaatsgebrek kunnen de rubrieken "Militariade" en "Op verkenning voor U" deze keer helaas niet opgenomen worden. Volgende keer zullen ze weer present zijn.

DE VESTING BRIELLE

Op 1 april 1972 zal het vierhonderd jaar geleden zijn, dat de vrijheidsstrijd tegen het Spaanse bewind een keerpunt nam. De verrassing van Den Briel op 1 april 1572 door de Watergeuzen was het sein tot de overgang van een roeks van steden naar de zijde van de Opstand en betekende het begin van de wil tot verzet van de burgerij tegen de Spaanse overheersing. Door de eeuwen heen heeft deze datum zijn weerklink in het Nederlandse volk behouden. De idee is ontstaan om ter gelegenheid van het naderende eeuwfeest te komen tot het in oude luister herstellen van vesten en grachten van Brielle.

Bij het vernemen van dit plan verklaarde onze voorzitter zich bereid hieraan zijn krachten te wijden. Voorbereidende bespreking leidden ertoe dat een werkcommissie werd ingesteld. In deze werkgroep, onder voorzitterschap van het lid van Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland de heer ir. N. Buysert, hebben zitting vertegenwoordigers van het Ministerie van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk (afd. Monumentenzorg en afd. Openluchtrecreatie), het Ministerie van Financiën (Domeinen), het gemeentebestuur van Brielle, de provincie Zuid-Holland, de Stichting Menno van Coehoorn en onze vereniging. Door de provinciale waterstaat is inmiddels een ontwerp-restauratieplan gemaakt met een globale kostenraming. De vesting dateert in zijn huidige vorm van 1713. Het plan gaat ervanuit deze toestand zoveel mogelijk terugtebrengen en mogelijkheden te scheppen die de wallen en grachten optimaal voor de re-

creatie geschikt te maken.

De instanties, die voor de nodige gelden moeten zorgen onderzoeken op het ogenblik het plan en de financiële consequenties. De laatste berichten luiden, dat de herstelwerkzaamheden in ieder geval zullen doorgaan.

de Jong.

3e OPGAVE VAN AANVULLINGEN EN WIJZIGINGEN OP DE LEDENLIJST 1969

I. AANVULLINGEN

317 Honing, P. res 1e lnt Art., directie-secretaris	Joh.Willem Friso- straat 11 Castricum	1(spec) Artillerie)	--
318 BERG, J. van den Sgt I KLu	Fr.Hendriklaan 89 Alkmaar (tot sept.'69)	19,20(Mil. Luchtv)	--
319 Smaling, H.F.A. Lnt.kol. MA b.d.	Sportlaan 748 's-Gravenhage	3, 4	--

II. WIJZIGINGEN

6. Brouwer J.G., nieuw adres: Bolerostraat 20, Apeldoorn
16. Verhoeff, L., nieuw adres: Gevers Deynootweg 50, Scheveningen
53. Polderman, J. nieuw adres: Floris Grijpstraat 31, 's-Gravenhage
141. Craandijk, H.B., rang wijzigen in Majoor der Art.
179. Spek, J.D., functie wijzigen in Ambt. Min. v.Bu.Za.
207. Overduyn, A.J.H., nieuw adres: Stuwstraat 37, 's-Gravenhage
210. V.O.G.T., nieuw adres: K.J.W.Ottolanderstraat1, Boskoop
218. Arpeau, L.Ch.J.E.J., nieuw adres: Middelweg 89, Wassenaar.